

BARIŞ VE REFAHIN TESİSİNDE AHİLİK KÜLTÜRÜ VE SOSYAL SERMAYENİN ROLÜ*

*Mahmut MASCA***

*Mehmet KARAGÜL****

Özet

Hem uluslararası hem de ulusal düzeyde barış ve güven ortamının oluşturulması, bununla birlikte ekonomik refahın sağlanması çözümleri gereken önemli sorunlar olarak dünya toplumlarının önünde durmaktadır. Yaşanan olumsuzluklara çözüm üretebilmek için öncelikle sorunların kaynağına inilmesi gerekmektedir. Bu anlamda öncelikle bütün dünyada yoğun olarak uygulanan; insanın refahı ve huzuru yerine; güçlüden yana olan, rekabetçi sistemde kârlılığı ve sermaye birikimini hedefleyen liberal kapitalist sistem ile olan ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Barış ve refahın tesisi ve toplumsal istikrar için; Osmanlı Türk toplumunda gördüğümüz ahilik kültürü ve onun modern yorumu olan sosyal sermayenin dikkate alındığı sağlıklı bir toplumsal yapı oluşturulması çözüm olabilir. Bu bağlamda bireylerin ve toplumların mevcut değer yargılarının; bireysellikten toplumsallığa, sermaye birikimi yerine paylaşım, kar maksimizasyonu yerine fayda doruklaşımına, rekabetten dayanışmaya, tüketimden üretime dönüştürülmesi vb. gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Sosyal Sermaye, Refah, Barış

THE ROLE OF AKHISM AND SOCIAL CAPITAL ON THE ESTABLISHMENT OF PEACE AND WELFARE

Abstract

The establishment of an atmosphere of peace and security at both the international and national level, together with the ensuing economic prosperity, stands in front of the world societies as important problems to be resolved. In order to be able to produce solutions to the existing negativities, it must be gone down to the source of the problem. In this sense, firstly the relationship with the liberal capitalist system that is applied extensively throughout the world must be re-examined. This system is sided with the strong instead of the welfare and peace of human, and targets profitability and capital accumulation in a competitive system.

For the establishment of peace and prosperity, and social stability; It may be a

* Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri birimi tarafından desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, mmasca@aku.edu.tr

*** Prof. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, mkaragul@mehmetakif.edu.tr

solution to create a healthy social structure in which the akhism culture of the Ottoman Turkish society and the social capital which is its modern interpretation are taken into consideration. In this context, the current value judgments of individuals and societies must be converted from individualism to altruism, from capital accumulation to sharing, to maximizing benefit rather than profit maximization, from competition to solidarity, from consumption to production, and so on.

Key words: *Business ethics, Akhism, Social capital*

GİRİŞ:

Barış ve refah insanlığın varlığını sürdürebilmesi için tartışmasız en temel gereksinimlerindedir. İnsanoğlunun can ve mal güvenliğine duyduğu ihtiyaç yerine göre yeme içme ihtiyacının bile önüne geçebilmektedir. Çünkü güvenliğin bulunmadığı bir ortamda diğer ihtiyaçları karşılayabilmek de mümkün değildir. Dolayısıyla her bağımsız ülke öncelikle milletin güvenliğini sağlamak mecburiyetindedir. Güvenliğin tesis edilmesi, iki taraflı bir işlem olmakla birlikte, yapılabilecekler sadece tek taraflıdır. Diğer bir ifade ile güvenliğin sağlanması her toplumun kendi sorumluluğundadır. Bu çerçevede milletler, kendi güvenliklerini sağlayabilmek için öncelikle güçlü olmak zorundadırlar. Güçlü olmak ise ancak ve ancak bir ve bütün olmakla mümkündür.

Ahilik sistemi, içerdiği değer yargıları ve işleyiş şekliyle, onu uygulayan milletlerin sosyal sermaye birikimine çok büyük katkı sağlamak suretiyle; onların ekonomik anlamda kalkınmalarına, sosyal boyutta ise iç barışı tesis etmelerine imkân sunabilecek bir mekanizmadır. Dış barış ise yine iç barışın tesisine bağlı gerçekleşebilecek bir olgudur. Çünkü iç barışı sağlayabilen toplumlar, ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda güçlü bir konuma sahip olabileceklerinden, dış tehditlere karşı da açık olmayacaktır. Böylelikle iç barışla birlikte dış barışta kendiliğinden kurulmuş olacaktır. Bu çerçevede Gazi Atatürk'ün "Yurtta sulh cihanda sulh" sözü daha anlaşılır olmaktadır.

Refah kavramı ise insanlığın güvenlikten sonra gelen zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyini yansıtmaktadır. Bu çerçevede uygulanan iktisadi sistem ile yürütülen politikalar ayrı bir önem arz etmektedir. Bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gerçekleştirilen üretim, milletlerin en önemli iktisadi faaliyetleri arasındadır. Milletlerin sahip olduğu milli gelir, refah seviyesi ve de siyasi ve askeri gücü büyük ölçüde üretim düzeyine göre şekillenmektedir. Bu nedenle milletlerin varlığını devam ettirilebilmesi büyük ölçüde üretim düzeyinin artırılması ile mümkün olmaktadır.

Kapitalist sistem üretimi arttırmaya dönük girişimleri genellikle maddeci bir bakış açısıyla ele almış ve üretimi artırmanın ancak fiziki ve mali sermaye birikimi ile mümkün olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakış açısının en önemli eksiği üretimi gerçekleştiren asli unsur olan insanın ve ona ait değerlerin göz ardı edilmesidir.

İnsanın, hem üretimin hem de tüketimin asıl unsuru olduğu gerçeğini dikkate aldığımızda, onun bireysel ve toplumsal davranışlarına yön veren temel

etkenleri ayrı ayrı incelemek gerekir. Bu çerçevede çağdaş iktisat literatüründe son zamanlarda önemine dikkat çekilmeye başlanan *sosyal sermaye* olgusu ile hem Selçuklu hem de Osmanlı Türk toplumunda iktisadi hayata yön veren *Ahilik* uygulamasının bazı ortak noktalarının olduğu görülmektedir. Sosyal sermaye olgusu toplum içindeki güvene dayalı ilişkilerin düzeyine dikkat çeken bir olgudur. Ahilik ise “iyi insan olma” temelinde oluşturulmuş bir sistemdir.

Her iki modelde de ortak olan nokta; milletlerin güvenliğini ilgilendiren askeri ve ekonomik gücü ile refahı, maddi unsurlardan çok, manevi unsurlar olarak nitelendirebileceğimiz insanı merkezde tutan değer yargılarına göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada milletlerin güvenliğini, barış ve refahını ilgilendiren ekonomik faaliyetler, ahilik sistemi ve sosyal sermaye bağlamında ele alınacaktır.

1. AHİLİK VE İDEAL SOSYAL DÜZEN

Ahilik, temelde Kuran ve Sünnete dayalı sosyal sorumluluğu ön plana alan, yüksek ahlaklı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan, Osmanlı Devletinde en ileri aşamayı yakalamış; sosyal, kültürel, iktisadi ve askeri yönleri olan, en önemlisi uygulanarak başarılı olmuş toplumsal bir düzenin adıdır. Aynı zamanda, ahlak ile sanatın, üretimin ve ticaretin armonize edildiği sosyal bir yapılanma olarak görülebilecek Ahilik sistemi, 13. yüzyılla birlikte Selçuklu Devleti’nin yıkılışını müteakip Anadolu topraklarında uygulanmaya başlanmıştır. Ahilik teşkilatı zenginle fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye ve vatandaş ile devlet arasında sağlam ve güvenilir ilişkiler kurmayı amaçlamış ve bunu gerçekleştirirken de bütün faaliyetlerini güzel ahlak ve sosyal adalet sistemi üzerine oturtmaya çalışmıştır (Ekinci, 1990: 22). Ahilik Teşkilatı, bu sistemi oluştururken, dünyada ilk kez ahlaki değerleri kurumsallaştırmayı da başardığını söylemek mümkündür.

1.1. Ahilikteki Örgütlenme Biçimi

Türklerin Anadolu’yu yurt edinmesinde önemli görev ifa eden Ahilik teşkilatının yapısının çok da karmaşık olmadığını söylemek mümkündür. Ahilik teşkilatının tepe noktasında Kırşehir’deki Ahi Evran Tekkesi’nin şeyhi bulunmaktadır. Her bir ilde bulunan tüm ahilerin piri olan “Ahi Baba’lar” ise bu ahi şeyhine bağlıdır. Ahi Babaların altında ise illerdeki her bir zanaat grubunun başı olan ve Ahi olarak adlandırılan kişiler bulunmaktadır. Söz konusu ahiler Ahi Babaya bağlı olarak faaliyette bulunmaktadır. Ahi’nin yardımcısı ve zanaatkârlar arasındaki irtibatı ise Server ya da Yiğit Başı olarak adlandırılan kişiler sağlamaktadır.

Ahilik teşkilatında 3 aşama ve 9 dereceden oluşan bir derecelendirme sistemi vardır. Ahilik felsefi anlayışında bu teşkilata girmek isteyen ve mürit olarak adlandırılan kişinin ancak bütün bu aşamaları tamamladıktan sonra Hakikat’e ulaşılması ve kâmil yani olgun bir insan olması mümkün olacaktır. *Şeriat kapısı* adı verilen ilk aşamada müride mesleki bilgiler, okuma, yazma, Türkçe, matematik ve bunun yanında İslam dininin kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim ile teşkilatın anayasası hükmünde olan Fütüvvetname ile ilgili bilgiler verilmektedir. *Tarikat kapısı* adı verilen ikinci aşamada müride en üst düzeydeki mesleki bilgiler verilirken, Arapça ve Farsça dilleri, müzik, tasavvuf bilgisi ve bununla birlikte askeri eğitim de verilmektedir. Üçüncü aşama *Marifet kapısı* olup bu aşamada şeyh mertebesine ulaşılmaktadır. Marifet kapısında müritten Allah’a iman etmesi, nefisini öldürmesi, ululara hizmet etmesi ve cahillerin karşısında sessiz kalması istenmektedir (Ekinci, 1990: 24).

Ahilik üç kapının her biri üç dereceyi içermek üzere, toplamda dokuz dereceli bir sisteme dayandırılmıştır. Bu dereceleri şöyle sıralanmak mümkündür:

Ahilik teşkilatına giriş hazırlıklarını kapsayan ilk iki derece Yiğitlik ve Yamaklık olarak adlandırılır. Teşkilata kabul aşaması olan Çıraklık ise üçüncü dereceyi oluşturmaktadır. Kalfa, Usta, Nakip, Halife, Şeyh ve Şeyh-ül Meşayih dereceleri ise esas olarak mesleki yapılanmadaki idari dereceleri ifade etmektedir. Söz konusu derecelerin birinden diğerine geçiş için gerekli süre Fütüvvetnamalere göre ortalama 1000 gün, yani yaklaşık üç yıldır. Ancak kişinin becerisine göre bu sürenin uzaması veya kısılması mümkündür.

1.2. Anadolu'da Ahiliğin Kurumsallaşması

Ahiliğin Anadolu'da kurumsallaşmasında, İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan genç sanatkâr ve zanaatkârların bir araya gelmesiyle oluşan "fütüvvet" teşekküllerinin önemli katkısı olmuştur. Fütüvvet kavramı, İslamiyet'in kabulüyle birlikte aşiret hayatından yerleşik hayata geçen Arap toplumunda misafirperverlik, yiğitlik ve cömertlik gibi anlamlar taşımaktadır. "Fütüvvet" anlayışı ahi teşkilatlarının kuruluşunda İslam inancı ve ahlakını esas alan bir fikri ortam sağlayarak ahiliğin ilkelerinin ve ahlaki yapısının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Abbasi Halifesi Nasır(1180-1225), XIII. yüzyılda ülkesinin bozulan iç düzenini tekrar tesis etmek ve siyasal istikrarı sağlamak amacıyla Arap kültüründeki fütüvvet teşekküllerini hem merkezi otoriteye bağlamış hem de işlevselliğini artırmaya çalışmıştır. Bunun yanında çeşitli İslam ülkelerine elçiler göndererek bu tip yapılanmayı tanıtmak ve fütüvvet anlayışıyla İslam birliğini tesis etmeye çalışmıştır. Halife Nasır, bu faaliyetleri sürdürürken Anadolu'da Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzettin Keykavus ve I. Alaaddin Keykubat gibi Selçuklu sultanlarıyla bağlantıya geçmiştir. Kurulan siyasi ve kültürel ilişkiler sonuç vermiş ve bu çerçevede, İslam dininin temel inanç ve ahlak prensiplerini içeren fütüvvet ilkeleri, Anadolu'da esnaf ve sanatkârlar arasında kısa sürede kabul görmüştür (Gündüz ve diğerleri, 2012:39).

Anadolu'da ahiliğin kurucusu olarak bilinen ve asıl adı Şeyh Nasıruddin Ebul-Hakayık Mahmut Bin Ahmet el Hoyri (1171-1261) olan Ahi Evran-ı Veli, Orta Asya'dan göç eden bir ailenin çocuğudur. 1206 yılında Anadolu'ya gelerek Kayseri'ye yerleşmiş ve yüzyıllar boyu Arap toplumunda savaşçılık, dini ve ahlâkî bilgiler vermekte büyük ve önemli görevler yerine getirmiş olan Fütüvvet Teşkilatından yararlanarak Anadolu'da "Ahi Teşkilatı"nın temellerini atmıştır (Özerkmen, 2004: 63).

Ahi Evran, Anadolu'nun farklı şehirlerde yaşayan Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi o dönemin kanaat önderleri ile dostluklar kurmuş ve gönül birliği ederek Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesi ve İslamlaşmasında oldukça önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. Bu gönül erleri, devletin ulaşamadığı yerlere ulaşarak, İslam ahlak ve esaslarının buralarda tesis edilmesine çalışmış, devlet-millet kaynaşması için çok büyük çaba sarf etmiş, ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve askeri konularda topluma destek olmuşlardır (Erdem, 2008: 7-8).

Ahilik sadece basit bir esnaf teşkilatı olmayıp ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve askeri olmak üzere çok yönlü bir yapılanmadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında ahiliğin siyasi etkisini bariz şekilde görmek mümkündür. Osmanlı'nın kurucusu olan Osman Bey'in hem kayın pederi hem de hocası olan Şeyh Edebalı aynı zamanda bir ahi şeyhi olup Osman Bey üzerinde önemli etkisi olmuştur.

Şeyh Edebalı'nın Osman Bey'e nasihatleri, Osmanlı Devletinin kuruluşunda ahî düşüncesinin etkisini ortaya koymakta ne denli önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir:

"Ey Oğul!

Beysin! Bundan sonra öfke bize; uysallık sana...

Güceniklik bize; gönül almak sana..

Suçlamak bize; katlanmak sana..

Acizlik bize, yanığı bize; hoş görmek sana..

Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlıklar bize; adalet sana..

Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana..

...

Şu üç kişiye; yani cahiller arasındaki alime,

Zengin iken fakir düşene ve hatırlı iken, itibarını kaybedene acı!

Unutma ki, yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir...

Haklı olduğun mücadeleden korkma!

En büyük zafer nefsini tanımaktır.

Düşman, insanın kendisidir.

..."

Bu nasihatler doğrultusundaki bir devlet yapılanmasında, âlimler ve bilge kişiler, her vakit hem idarecilerin hem de toplumun saygısına mazhar olmuşlardır. Bu da devletin yapılanmasında ve yönetiminde asıl belirleyici gücün siyasi otoritede değil, ulemada olduğunu göstermektedir.

1.3. Ahiliğin Sosyal İlkeleri

Temelde Kur'ana ve Hz. Muhammed'in sünnetine dayanan fütüvvet anlayışı Anadolu'da Ahilik teşkilatının oluşumu ve yapılanmasında önemli rol oynamıştır. Fütüvvet köken olarak "gençler" anlamına gelen "fityan"dan gelmektedir (Öztürk, 1993: 4). Ahilik temelde, yetiştirilen mükemmel bireyler sayesinde, mükemmel bir topluma, böyle bir toplumdaki da mükemmel bir dünya düzenine ulaşmayı kendine amaç edinmiştir. Bu çerçevede ahilerden, öncelikle kendilerinin güvenilir olmaları ve her alanda topluma örnek birer birey olmaları istenmiştir (Özerkmen, 2004: 69).

Fütüvvetnâme, olarak adlandırılan ve içinde Ahiliğin prensiplerinin bulunduğu eserler, bireylerin hem birbirine ve topluma karşı hem de ticari ve mesleki hayatta uyulması gereken davranış kuralları ve ahlaki ilkeleri içinde barındıran kitaplardır. Bu eserdeki İslam inanç ve esaslarından süzülerek gelen öğütler, yüzyıllar boyunca Türk toplumuna ahlaki açıdan rehberlik eden temel değerler olmuştur. Bu eserlerin dilinin sade olması ve üslubunun akıcı olması hem toplum tarafından kolayca anlaşılmasını hem de yaygın kabul görmesini sağlamıştır.

Fütüvvetnameler bir anlamda Ahiliğin anayasası niteliğinde olan eserlerdir. Bu eserlerde yer alan ilkeler kısaca aşağıdaki kavramlarla özetlenebilir. Ahilik, mesleki örgüt görünümünde bir sivil toplum kuruluşu olsa da özünde yüksek ahlaki vasıflarla donanmış bireyler yetiştirmek en temel amaçtır. Bu bağlamda üyeler bir takım aşamalardan geçerek burada, *sabır, hoşgörü, sadakat, dostluk, ruhun kötülüklerden arındırılması, bilgi edinme ve yasaklara uyma* gibi vasıflarla donanırlar ve bu süreçte kendilerinden sonsuz itaat, koşulsuz bağlılık ve ketum olmaları istenir. Dini inancı uçlarda yaşayan sofular ile hiç yaşamayan dinsizlerin örgüte katılmaları kesin olarak

yasaklanmıştır. Bahsi geçen vasıfların yanında, *elini, sofranı ve kapını açık tutma, gözünü, dilini ve belini bağlı tutma* Ahiliğin üyelerinden istediği diğer önemli altı ilkesidir.

Ahilik teşkilatı üyelerinden yukarıda sayılan vasıfları edinerek iyi bir Müslüman ve iyi bir insan olmaları istenirken üyelerinden istemediği ve hatta teşkilattan atılmaya neden olan olumsuz davranışlar ve kötü huylar da kesin bir dille ortaya konmuştur. Söz konusu bu davranış ve huylar, *yalan söyleme, söz taşıma ve iftira etme, münafıklık, içki içme, başkasının ayıbını açığa vurma, gurur ve kibir, kin besleme, emanete hıyanet etme, ahde vefa etmeme, kıskançlık, zinaya bulaşma, merhametsizlik, cimrilik, utanma özelliğini kaybetme ile adam öldürme* (Sevinç, 1978; 64) şeklinde sıralanabilir.

2. AHİLİKTE İKTİSADİ DÜŞÜNCE VE REFAH

Ahilik teşkilatının esnaf ve zanaatkârların oluşturduğu bir sivil toplum örgütü oluşu dikkate alındığında, teşkilatlanmasının ve ilkelerinin ilgili toplumun ekonomik hayatına doğrudan etki yaptığı açıkça görülecektir. Çünkü Ahilik teşkilatının fonksiyonlarını bu günkü eş değer örgütlerle kıyaslayacak olursak çok sayıda örgütle görevdeş olduğunu görebiliriz. Bunları: sanayici ve ticaretçilerin ortak sorunlarını çözmeye yönelik olan; sanayi ve ticaret odaları, işçi ve işveren ilişkilerini düzenleyen; işçi ve işveren sendikaları, tekelleşmeyi önlemeye çalışan; rekabet kurulu, mal ve hizmetlerin kalitesini denetleyen tüketicileri koruyan; mal ve hizmet standartları kurumları şeklinde sıralamak mümkündür.

Görüldüğü üzere tek bir teşkilatın, bugünkü çok sayıdaki örgütün görevini çok daha iyi bir şekilde yapabilmiş olmasının yanında, Ahiliğin toplum ve birey bağlamında bugünkü ifadesiyle sosyal ve beşeri sermayeye de yer vermiş olması gerçekten üzerinde yoğun incelemeler yapılması gereken bir konu olsa gerek. Ahilik teşkilatını bu denli başarılı kılan ilkeleri ve çalışma sistemini aşağıda kısa kısa ele almaya çalışalım.

Görüldüğü şekliyle, bugün bir birinin karşıtı olarak faaliyet gösteren birçok kurumsal yapının bütün görevlerini tek bir yapılanma çok daha hakkaniyetiyle yapabilmekteydi. Çünkü toplumda her birim kendi çıkarından önce karşının menfaatini korumakla sorumlu olduğu bilinciyle hareket ettiğinden, sendikalar gibi işçilerin, tüketici hakları derneği gibi tüketicilerin haklarını korumakla görevli yeni yapılanmalara ihtiyaç kalmıyordu. Bu da toplumdaki karşılıklı güveni ve barışı tesis etmede son derece önemli bir etkendi.

Ayrıca Ahilik teşkilatı iktisadi, anlamda bireysel ve kurumsal zenginleşmeyi değil, bir bütün olarak toplumsal kalkınmayı hedeflediğinden, ekonomik zenginlik ve refah tekelleşme yerine bütün ülkeye yayılıyordu. Bu ise ülkede sosyal barışın sağlanmasında ayrı bir önem taşıyordu. Ülkede sosyal barışın ve refahın tesisini sağlayan Ahiliğin ilkelerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

2.1. Kanaatkârlık

Dünyaya yaygın olan kapitalist iktisadi düşüncenin temel amacı olan kâr maksimizasyonunun yaratabileceği olumsuz etkileri dikkate alındığında, bu düşünce sisteminde yer alamayan kanaatkârlığın ne kadar önemli bir vasıf olduğu açıkça görülecektir. Çünkü kârını maksimize etmeye çalışan firmaların bu süreçte, hem çalıştırdıkları personelin, hem de ticari ortaklarının hak ve hukuklarına yeterince

riayet etmedikleri, doğanın kirlenmesi, çevrenin korunması gibi konularında da yeterli hassasiyeti göstermedikleri görülmektedir. İşte bu noktada Ahiliğin üyelerinde istediği kanaatkârlık, hem diğer insanların haklarını koruyup gözetmede, hem çevrenin korunması konusunda çok daha duyarlı olmada, insanı olgunlaştıran önemli bir özellik olarak görülmektedir (Erdem, 2008: 61).

2.2. İddihar (Yastık Altı)

K. Galbraith'in belirttiği üzere, bugünkü kapitalist piyasa ekonomisi esasta üretim sorununu çözmüş olmasına rağmen, bölüşüm sorununu çözebilmiş değildir (Ölmezogulları, 2003: 86). Kapitalist sistemde gelir çoğu zaman belli ellerde toplanmakta ve zengin kesim ile fakirler arasında büyük uçurumlar oluşabilmektedir. Bu durum iki kesim arasında gerilime neden olarak toplumsal barışı da tehdit etmektedir. İslam dinindeki zekât uygulaması gelir dağılımında adaletin ve toplumsal barışın sağlanmasında oldukça etkili bir araç olma özelliği taşımaktadır. Buna göre ihtiyacı dışında 81 gram altını veya aynı değerde malı olan bir kişinin bunu yastık altında saklaması, iddihar etmesi değil 40'ta birini ihtiyaç sahiplerine zekât olarak vermesi gerekmektedir. İçinde ahiliğin ilkelerinin yer aldığı Fütüvvetnamede ihtiyaç dışı sahip olunan fazla sermayenin yastık altı edilmesi yani iddihar edilmesi uygun görülmemiştir. İddihar bir şeyi ihtiyaç zamanı için saklamak; malı biriktirip yığılma anlamına gelir. "Kenz" in kelimesinin eş anlamlısıdır. Kenz; zekâtı verilmemiş mal, zekâtı verilsin veya verilmesin, piyasaya sürülmeksizin hapsedilen mal anlamına gelir. Kenz ise Kur'an-ı Kerîm'in çeşitli ayetlerinde geçer ve bu vesile ile biriktirip mal yığılanlar yani iddihar eden kötülenir. Biriktirilen malın zekât, hayır ve hasenât hakkının ödenmemesi iddihârın en belirgin özelliğidir. Zekâtı verilen servet iddihar edilmiş sayılmamaktadır. İddiharın önlenmeye çalışılmasındaki amaç, sermayenin belli ellerde toplanmasının önüne geçilerek gelir dağılımının adaletli olmasına katkıda bulunmaktır. Bu uygulama aynı zamanda yoksulluğun giderilmesinde ve sermayenin tabana yayılmasında önemli bir fonksiyonu da yerine getirmektedir.

2.3. İş bölümü

Batı'da ilk defa Adam Smith'in "Milletlerin Refahı" (1776) kitabıyla gündeme gelen ve bu günkü çağdaş ekonominin en temel ilkelerinden olan uzmanlaşma ve iş bölümü düşüncesi Fütüvvetnamede yer alan bir başka ilkedir. İş bölümü aynı işi yapan işçilerin üretimdeki hızı artacak ve maliyetler düşecektir. Farklı iş kollarında çalışmak üzere sık iş değiştirme, sebat etmeyen ve istikrarlı olmayan kişilerin başvuracağı bir durum olarak görüldüğünden alilik geleneğinde pek sıcak görülmemiştir (Ekinci, 1989: 63).

2.4. Yardımlaşma

Kapitalizmin uygulandığı ekonomilerde geçerli olan serbest rekabet ve aşırı kar etme güdüsü, Ahilik anlayışında, yerini esnaflar ve zanaatkârlar arasında, yardımlaşma ve dayanışmaya bırakmıştır. "Can ve mal ortaklığı" olarak nitelendirilen bu sistemde; esnafların, gelirlerinin zaruri ihtiyaçlarından fazlasını yoksullara, işsizlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtması temel ahlaki değer olarak kabul görmüştür. Bu uygulama, ilgili toplumlarda yoksulluk, hırsızlık ve toplumun kesimleri arasında sosyal çatışma gibi durumları asgariye indirmektedir. Çünkü bu sistemin uygulandığı bir toplumda bugününün tanımlamasıyla önemli ölçüde bir sosyal sermaye oluşunu sağlanmış olmaktadır.

2.5. Usta - Çırak İlişkisi

Ahilikte üyelerin hem kişisel ahlaki eğitimleri hem de mesleki eğitimleri sıkı bir disiplinle usta-çırak ilişkisi çerçevesinde verilmiştir. Bu sistem sayesinde kaliteli bir eğitim yanı sıra sistemin devamlılığı sağlanmış ve ayrıca oto kontrol mekanizması işletilmiştir. Örnek verilirse, şayet bir usta kusurundan dolayı çırağını işten çıkarmışsa çırağın geri dönebilmesi için ustasının affetmesi, eğer başkasının yanında çalışacaksa yine eski ustasının izin vermesi zorunludur.

Bu sistem sayesinde çıraklar; ustalarına, mesleklerine ve teşkilatın ilkelerine karşı tam bir bağlılık içinde yaşamak zorundaydılar. Bu da sistemin sağlıklı bir şekilde devamını sağlayan güçlü bir prensip olmuştur. Usta-çırak ilişkisi; işçi işveren özelliğinden ziyade, baba-oğul ilişkisine benzemektedir. Dolayısıyla bu ilişki, sadece üretime dayalı karşılıklı çıkar ilişkisinden ziyade duygusal yanı olan ve sorumluluk gerektiren çok daha geniş kapsamlı bir ilişki şeklindedir (Ekinci, 1991: 28).

2.6. Ahilik ve Üretim

Ahilik teşkilatı çalışma ve üretimi her fırsatta teşvik ederken, neyin üretildiği, üretimin nasıl yapıldığı ve ne kadar üretildiğini sıkı bir şekilde denetlemektedir. Ahilik düşüncesi, kapitalizmin ihtiyaçların sınırsız olduğu ön kabulünden hareket edilerek, tüketimin körüklenmesi sonucu oluşan aşırı talep ve bunun için üretim yapılmasını ve bu şekilde ortaya çıkan israfı ve kaynakların yersiz kullanılmasını hoş görmemiştir. Ahilikte, ihtiyaçların değil ihtirasların sonsuz olduğu düşüncesinden hareketle üretim zorunlu ihtiyaçların karşılandığı bir faaliyet olarak görülmüş ve ihtiyaçtan fazla üretimin sınırlandırılması yoluna gidilmiştir.

Bu bağlamda Ahilik teşkilatında üretimin amacı, aşırı kar elde etmek değil, toplumun zaruri ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur. Ayrıca Kapitalist sistemde üretimde ahlak kuralları yokken Ahilik teşkilatı ekonomik faaliyetlerin mutlak surette ahlaki ve dini değerlere bağlı olmasını şart koşulmuştur. Gayri meşru ve gayri ahlaki yollardan, insanlara zararı dokunabilecek ürün ve hizmetlerin üretilmesi ve ticaretinin yapılması yasaklanmıştır.

2.7. Ahilik ve Ürün Kalitesi

Ürün standartlarının ilk defa Batı Avrupa'da ortaya çıktığı ifade edilse de aslında çok daha önceki tarihlerde Ahilik sisteminin uygulandığı Osmanlı Devleti'nde rastlamak mümkündür. İkinci Bayezid döneminde çıkarılan Kanunname-i İhtisab-ı Bursa, ürün standartları konusunda önemli bir belge niteliğindedir (Hamitoğulları, 1986: 126). Osmanlı Devleti'nde belirlenene standartlar o dönemin kadı sicillerine işlenmekteydi.

Ahilik sisteminde benzer malları veya hizmetleri üreten esnaf ve zanaatkarlar, bugünkü büyük market sistemine benzer bir biçimde aynı çatı altında olmasa bile aynı çarşıda faaliyette bulunmuşlardır. Bu sistem sayesinde üreticilerin, esnafın birbirlerini kontrol edebilmeleri, satıcılar arasında fiyat ve mal kalitesi açısından rekabet ortamının oluşması ve esnafın kendi aralarında yardımlaşmaları mümkün olmuştur (Erdem, 2008: 76).

Ayıplı mal üretenler değişik cezalara çarptırılmaktaydı. Bu cezalar, ayıplı ürün üreten kimselerin ve ürünlerinin teşhirinden başlayıp, dükkânlarının esnaf denetim kurumları tarafından kapatılmasına, daha da ileri gittikleri takdirde esnaftan ihraç edilmesine kadar uzanabilmekteydi (Demir, 1993: 14).

2.8. Ahilikte İç Denetim

Ahilik sisteminde var olan üretim faaliyeti, hiçbir zaman aşırı kâr, kişisel çıkar ve güçlüye göre şekillenmemiştir. Tersine, üretim faaliyeti; tamamen ve samimiyetle, bütün gücüyle çalışarak başkaları için, toplum refahı için dürüstçe üretmeye ve gelirin adaletli ve hakça paylaşımı esasına göre gerçekleşmiştir.

Ahilik teşkilatının iş yeri açma ve kapatma, hammaddelerin temin edilmesi ve dağıtımının sağlanması, fiyatların belirlenmesi, üretimde uyulacak standartlar ve üretimin denetlenmesi, borçlanma ve yardımlaşma, tüketici şikâyetlerinin değerlendirilmesi, mesleki eğitimlerin verilmesi ve ticarete uyulması gereken kurallar, iş ahlâkının tesis edilmesi, ürün garantisinin sağlanması, çalışma ilkelerinin ihdası, usta-çırak-kalfa ilişkileri, ustalık için gerekli şartlar, gibi birçok konuda getirdiği düzenlemeler bireysel çıkardan ziyade toplumsal çıkar ve toplumun refahı çerçevesinde oluşturulmuştur. Diğer taraftan Ahilik teşkilatı, üretimde yerli kaynakların tercih edilmesi ve tüketimde yerli mallarına öncelik verilmesini teşvik ederek, ülke kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması, güçlü ve bağımsız bir ülke ekonomisi oluşturulmasını hedeflemiştir (Demir, 2009).

2.9. Ahilik ve İş Ahlakı

İş Ahlakı, bir meslekle ilgili olarak herkes tarafından uygulanmasa da, doğruluğuna ve faydasına aklen inanılan davranış ilkeleri bütünüdür ifade eder. Ahlakî kurallar genellikle yazılı değildir. Ancak toplum bunları benimsediği için herkes tarafından uyulmaya çalışılır. Bu kurallara aykırı hareket edenler ise toplum tarafından çeşitli biçimlerde cezalandırılır. Bunlar kınama, ayıplama, yalnızlığa terk etme, işbirliği yapmayarak toplum dışına itme gibi cezalar olabilir (Şahin, 1986: 110).

Bu gün iktisadi açıdan geri kalmış toplumlara bakıldığında, sahip olunan ahlaki değerlerde ciddi bir erozyon ve buna bağlı olarak sosyal ilişkilerde güvensizlikle birlikte sosyal çözülme görülmektedir. Bu toplumların hak ettikleri noktalara ulaşabilmeleri, kendi içlerinde güveni ve sağlıklı ilişki ortamını kuracak ahlaki ilkeleri benimsemelerine bağlıdır. Bu ilkeler ise haliyle kendi değerlerinden müteşekkil olacaktır.

3. SOSYAL SERMAYE VE TOPLUMSAL DİNAMİZM

Klasik iktisat teorisinde sadece para ve fiziki değerler biçiminde tanımlanan sermaye kavramını; para ve paranın satın alabildiği maddi birikim anlamında *finansal (fiziki) sermaye*, toplumsal güven düzeyi anlamında *sosyal sermaye* ve eğitilmiş, sağlıklı işgücü anlamında da *beşeri sermaye* olarak üçe ayırmak daha gerçekçi olsa gerek. Netice itibarıyla sermayeyi, iş yapabilme kolaylığı sunan ya da iktisadi anlamda ilave katma değer oluşturmaya imkân sağlayan veya yardımcı olan maddi ve manevi değerler bütünü şeklinde izah etmek mümkündür.

Sosyal sermayeyi en basit haliyle en az iki taraf arasında kurulabilen güvene dayalı, yatay (aynı toplum kesimleri arası) ve dikey (yönetenle yönetilen, farklı toplum kesimleri arası) karakterli ilişkilerin yoğunluğu olarak tanımlamak mümkündür. Biraz daha geniş bir tanımlamayla, sosyal sermayeyi; toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak, toplumun üretkenliğini arttıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri (Temple, 2000: 23) şeklinde izah etmek olasıdır.

Bu çerçevede sosyal sermaye konulu çalışmalar, kişi ve kurumlar arası dikey

ve yatay özellikler taşıyan her türlü iletişimin; fiziki, yasal ve ahlaki açılardan olabirliği ile bunların ne ölçüde güvene dayandığını analiz etmektedir. İlgili çalışmaların genel amacı ise kişi, kurum ve kuruluşlar arası söz konusu ilişkilerin, toplumun ekonomik ve sosyal içerikli genel amaçlarına ulaşmada ne ölçüde katkıda bulunduğunun tespit edilmesidir (Schuller, 2000: 3-9).

Sosyal sermayenin ekonomik büyümeye etkisi konusunda son yıllarda yapılan birçok ampirik çalışmada önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bağlamda Putnam (1995); Sosyal sermayenin, hükümetlerin daha verimli çalışmasında ve yolsuzlukların azalmasında, suç oranlarının düşmesinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Coleman (1998) eğitimde başarının arttığını, Fukuyama (2000: 57-86) güvene dayalı işlemler sayesinde, maliyetlerinin azaldığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan Whiteley (2000; 541) ekonomik büyümenin hızlanmasında, sosyal sermayenin pozitif etkilerinin olduğunu ve Wilkinson (1996) ise sosyal sermayenin gelir dağılımının düzeltilmesinde etkili olduğunu belirlemiştir.

Söz konusu bu açıklamaların ardından sosyal sermayenin; toplumsal hayata ait oluşum ve değerlerin, milletlerin iktisadi faaliyetlerine yansımalarını ortaya koymayı amaç edinen, sosyal içerikli yeni bir iktisadi kavram olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu çerçevede söz konusu kavramın iktisadi boyuttan tanımlanması: her türlü sosyal değerlerin, ilişkilerin ve yapıların, iktisadi sahada sağladığı pozitif etkiler bütünü şeklinde yapılabilir.

Sosyal sermaye konusunda yapılan değerlendirmelerin genel olarak; yazılı olan ve olmaya sosyal kuralları içeren **normlar**, kişi ve kurumlar arası **güven** ve yine kişi ve kurumlar arası iletişimi sağlayan ya da kolaylaştıran fiziksel imkânlar ile sosyal değerler olarak **iletişim ağları** ekseninde etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda sosyal sermaye olgusunun, topluma yön veren ahlaki değerlere, kültürel ve siyasi yapı ile eğitime göre şekillendiğini de söylemek mümkündür. Dolayısıyla; iyi niyet, hoş görü, adalet, iyilik, güzellik, sevgi, arkadaşlık ve geleceğe duyulan güven gibi maddi olmayan pozitif (manevi) değerlerin, toplumda oynadığı rolün etkisinin, aslında zannedilenden çok daha fazla olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır (OECD, 2001: 41).

**Tablo 1: En Yüksek ve En Düşük Güven Düzeyine Sahip Ülkeler
(Dünya Değerler Anketi (2010-2014) (60 Ülke)**

En Yüksek 10 Ülke		En Düşük 10 Ülke	
Ülke	Güven (%)	Ülke	Güven (%)
Hollanda	66,1	Filipinler	3,2
Çin	60,3	Trinidad ve Tobago	3,2
İsveç	60,1	Kolombiya	4,1

Y. Zelanda	55,3	Gana	5
Avustralya	51,4	Brezilya	7,1
Hong Kong	48	Ekvator	7,2
Almanya	44,6	GKRY	7,5
Estonya	39	Romanya	7,7
Yemen	38,5	Zimbabve	8,3
Kazakistan	38,3	Peru	8,4

Kaynak: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>

Tablo 1'e göre, Türkiye, kişiler arası güvenin, yani "çoğu insana güvenebilirim" diyenlerin oranının, dünyada en düşük olduğu ülkelerden birisidir. Dünya Değerler Araştırmasının 2010-2014 döneminde yapıldığı 60 ülke içinde 11,6 ile 44. sıradadır. Türklerin yalnız yüzde 11,6'sı diğer insanlara güvendiğini belirtiyor. Bu oran Almanya'da yüzde 44,6, Avustralya'da yüzde 51,4, İsveç'te ise yüzde 60.1. Yani, Türkiye'de insanlar neredeyse, sadece ailemizin içindekilere güvenebilirken, İsveçliler ülkelerinin yarısından fazlasını kendi ailesi gibi görüyor, onlara güvenabiliyor.

İnsanların birbirine güvendiği bir ülkede yaşamakla, insanların birbirine güvenmediği bir ülkede yaşamak arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Örneğin, insanların birbirlerine rahatlıkla güvenbildiği ülkelerde, öngörülebilirlik artmakta, işlem maliyetleri düşmekte, iş yapmak daha kolay hale gelmekte, kurumlar daha iyi çalışmakta, yolsuzluk daha az olmakta ve verimlilik daha yüksek olmaktadır (Çağlar: 2015). Bu durum önemli bir sosyal sermaye unsuru olan güven olgusunun varlığının ekonomik ve sosyal açıdan topluma nasıl olumlu yansıdığına göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde bunun yüksek, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde düşük olması tesadüf değildir.

4. SOSYAL SERMAYENİN KAYNAKLARI

Toplumların iktisadi, siyasi ve de askeri alandaki başarıları için temel gerensinim olan sosyal sermaye birikiminin sağlanması bir o kadar önem arz etmektedir. Söz konusu faktörleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

4.1. Aile

Aile kurumu, bir taraftan sosyal bağlar ile normların oluşturulmasında, diğer yandan da üyelerin yaşantılarında ihtiyaç duydukları sosyal iletişim ağlarını oluşturabilmelerinde ciddi katkı sağlamaktadır. Ayrıca yine bireyler, hayata ve topluma hazırlık konusunda temel eğitimlerini hep ailelerinden almaktadırlar. Aileden alınan eğitimle; insanlara, devlete, hatta diğer canlılar ve doğaya karşı sorumluluk sahibi olmanın gerektiği yöndeki temel değer yargıları, bireyin düşünce dünyasına bebeklikten itibaren yer ettiğinden çok daha kalıcı olmaktadır.

4.2. Kamu Düzeni

Kişilerin özel ve kamu sektörüyle olan ilişkilerinde düşünce ve ihtiyaçlarını açıkça ve rahat bir ortamda ifade edebilmeleri tamamen ilgili toplumdaki özgürlüklerin ne derece yaşandığına bağlıdır. Kişilerin çevresiyle kurduğu ilişkilerin yoğunluğu, sosyal sermayenin önemli rol ayağını oluşturmaktadır. Bu konuda aile ve sivil toplum örgütleri her ne kadar önemli rol alsalar da kamu düzenin etkisini göz ardı etmek mümkün değildir.

Kamuda bilgi ve emeğe hak ettiği değer verilmemesi ya da bu yöndeki tereddütler, bir takım eleştiri amaçlı yaklaşımların şüphe ve endişeyle karşılanması veya insanların hak

ettiği değeri göremediği türündeki düşüncelerin, insanların sosyal ilişkilerini büyük ölçüde gerilediği söylenebilir.

4.3. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının haber ve programları, toplumun mevcut değer yargılarına uyup uymaması kadar, doğruluğu da tartışma konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, toplumu bir arada tutan geçmişten gelen ortak kültürel değerleri, dikkate almayan ya da onları tartışma konusu yapan haber ve programlar, toplumda zaman içinde çözümlere kapı aralamakta bu da sosyal sermayenin temel unsuru olan güven ortamının zayıflamasına hatta yok olmasına yol açabilmektedir.

4.4. Beşeri Kalkınma Düzeyi

Toplumların; ortama yaşam süresi, yetişkinlerdeki okuryazarlık oranı, okullaşma oranı, kişi başına düşen GSYİH değerlerinden oluşan beşeri kalkınma endeksi (BKE) değerleri, genel anlamda bir ülkeye ait sosyal hayattaki kaliteyi yansıtmaktadır. Söz konusu endeksin diğer bir ifade ile yaşam kalitesinin yüksekliği ile sosyal sermayenin temelini oluşturan güven düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür (Karagül ve Dündar, 2006).

4.5. Gelir Dağılımı

Bir toplumda, gelir dağılımının bozuk olmasının insanlar arası güvenin ve sosyal barışın tesisini zorlaştıracığından şüphe etmemek gerekir. Ülkedeki gelir farklılığının büyük olması, önemli ölçüde yolsuzlukların ve haksız kazançların varlığı konusunda toplumda ciddi endişelere yol açabilmektedir. Böyle bir yapının, toplum kesimleri arasındaki güven düzeyinin azalmasına olan etkisini göz ardı edebilmek de mümkün değildir.

4.6. Adaletin Tesisi

Toplumda her bir kişinin, kendisi haksızlığa uğradığında güvenerek başvurabileceği ve hakkını alabileceği bir adli sistemin varlığı yanında, yolsuzluk ve haksızlık yapan her kim olursa, adalet karşısında cezasını alacağına olan inancın var oluşu, toplumsal güvenin tesisi için temel yapı taşlarındadır.

4.7. Ülkede “Karşıt” Tanımlama Şekli

İlginçtir ama her varlık, bir tabiat kanunu olarak kendi varlığına anlam kazandırabilmek için mutlaka bir karşıt tanımlamak zorundadır. Bu manada; “yok” olmadan “var”, “az” olmadan “çoğu”, “çirkin” olmadan “güzeli” tanımlayamayacağımız gibi, “kötü” olmadan da “iyiyi” izah edebilmek mümkün değildir. Dolayısıyla her var olan kişilik, kendi mevcudiyetini gerekli ve anlamlı kılabilmek için negatif (!) değere sahip olan karşıtı tanımlayarak, onunla verdiği ve vereceği mücadeleyi, kendi var oluşunun haklı nedeni olduğunu göstermeye çabalar. Dolayısıyla her devlet, sistem ve toplum; düşmanı yoksa dahi üreterek, kendi karşıtı tanımlamak durumundadır. Bu noktada, karşıtı ülke dışında tanımlayabilen toplumlar, iç barışı daha kolay tesis ederek, toplumsal güven düzeyinin gelişmesine katkı yaparlarken, muhalifini içeriden tanımlayan toplumlar ise sonu gelmeyen bir iç çatışmaya girerek, toplumsal güvenin büyük ölçüde kaybolmasına zemin hazırlamış olmaktadır.

1243'teki Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilen Anadolu Selçuklu Devleti'nin Türkmenler üzerindeki denetiminin zayıflamasıyla bağımsızlığını ilan eden beylikler, ilerleyen yıllarda Anadolu'nun tek hâkimi olabilmek için uzun yıllar bir birleri ile savaşarak kardeşkanı dökmüşler ve nihayetinde hiç birisi hedefine ulaşmadan yok olup gitmişlerdir. Ancak içlerinden sadece bir tanesi, arkaya bakma ihtiyacı hissetmeden, ileriye ve dışarıya bakarak, hedefi hem büyük tutmuş hem de alternatifini dışarıdan Rumeli'den tanımlamıştır. Alternatifini içeriden tanımlayan beylikler, bir bir yok olurken, dışarıdan tanımlayan Osmanlı Beyliği'nin, Anadolu'nun değil, üç kıtanın hâkimiyetini ele geçirerek, Cihanşümul “küresel” bir devlete dönüştüğünü görmekteyiz.

Benzer şekilde tarihte ve bugün, gelişmiş devletlerin her birisinin dışarıda bir tehdit

tanımlayarak, sömürgeci politikalarla hem dışarıdan kaynak temin ettiğini, hem de iç barışa katkı sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Buna karşılık, az gelişmiş ülkelerin istisnasız hepsinde, değişik dozajlarda iç çatışmanın eksik olmadığı da bilinmektedir.

4.8. Toplumsal Farklılıklar ve Ortaklıklar

Her nerede olursa olsun; bireyler, etnik ve dini gruplar ile hatta milletleri oluşturan insanlar arasında dahi, ortak bir dizi özellikler ve değerlerin yanında, aynı toplumsal yapıda birçok da farklılıkların bulunduğunu da ifade etmek mümkündür. Bilinmelidir ki ilgili grupları ve milli devletleri bir arada tutan gücün, ortak özellikler ile müşterek milli değerlerden başka bir şey olduğunu söyleyebilmek olası değildir.

Bu çerçevede, ilgili toplumlarda var olan farklılıklara karşı, nasıl bir tutum sergileneceği ise ayrı bir önem arz etmektedir. Toplumsal farklılıkların en az ortaklıklar kadar tabii bir hal olduğunu öncelikle ifade etmek gerekmektedir. Bu noktada, farklılıklar etkisiz bir unsur olarak ele alınıp, üzerlerine müspet veya menfi bir anlam yüklemekten kaçınılmalıdır. Bu çerçevede her kesimin, olabildiğince farklılıkları gündeme getirmekten kaçınarak, bunun yerine ortaklıklar üzerine yoğunlaşmaya çaba sarf etmesi, bütün sosyal unsurların ortak menfaatini artırıcı bir davranış olacaktır.

5. AHİLİĞİN İLKELERİ VE SOSYAL SERMAYEYLE İLİŞKİSİ

Ahilik sisteminin sahip olduğu, ahlaki yapı ve geliştirdiği kişilerarası ilişki düzeyi, ilgili toplumda oluşturduğu kişi ve kurumlar arası ilişkinin niceliği ve niteliği, hiç kuşkusuz yoğun bir sosyal sermaye birikiminden başka bir şey değildir. Ahilik teşkilatı, üyelerinden hep doğruluk, cömertlik, misafirperverlik, hoşgörü, fedakârlık, insana saygı, yardımlaşma, hak, adalet, vicdan hürriyeti, eşitlik, alçak gönüllülük, millet için yaşama, dindar olma, utanma duygusuna sahip olma, yalan söylememe, içki içmeme zina yapmama gibi toplumsal barışı tesis edici ve güven düzeyini artırıcı ahlaki değerlere sahip olmalarını istemektedir (Karagül, 2012). Bu tür ahlaki değerlere sahip bir toplumda kişilerin hayata bakışı bireyci olmaktan çok toplumsal bir çizgide olacaktır. Bunun anlamı kişilerin davranışlarında bireysel çıkarlarından ziyade toplumdaki kişilerin çıkarlarını ve menfaatlerini dikkate almasıdır. Bu durum o toplumda sosyal sorumluluğun geliştiğinin ve sosyal sermaye birikiminin belli bir düzeye ulaştığının önemli bir göstergesidir (DiPasquale, ve Claeser, 1999: 38).

Batıda ekonomik literatürde son yıllarda yapılan akademik çalışmalarda yer alan sosyal sermaye kavramının, aslında yüz yıllar önce Ahi Teşkilatlanması ile Selçuklu ve Osmanlı Türk toplumlarında yer aldığını açıkça görmek mümkündür. Ahilik sisteminin uygulandığı Osmanlı Türk toplumunun ulaşmış olduğu, iktisadi, siyasi, kültürel ve askeri gelişme düzeyi, hem kendi döneminde hem de daha sonraki dönemlerde birçok kesim tarafından takdirle karşılanacak bir noktadaydı.

5.1. Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında Sosyal Barışın Tesisi

Hiç kuşkusuz barışın ve dolayısıyla güvenliğin tesisi; barışı ve güvenliği dilemek ve bunlar için dua etmekten çok daha zahmetli bir iştir. Hatta iyi niyetli olmak başkalarının canına ve malına kastetmemek dahi barışın tesisi için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Çünkü barışı sağlayacak ve güvenli bir ortamı tesis edecek olan tek faktör, yukarıda zikredilen iyi niyet ve temennileri koruyacak olan "güç"tür. Dolayısıyla yeryüzü gerçeğinde haklı olmak ve iyi niyetli olmak, hakkını ve iyi niyetini koruyacak bir güce sahip olmadığı müddetçe hiçbir anlam ifade etmemektedir.

Bu nedenle gerek ülke içinde gerekse ülkeler arasında bölgesel hatta küresel ölçekte barışın ve güvenliğin tesisi mutlak surette güçlü olmakla mümkündür. Güçlü olabilmek için ise öncelikle ülke içinde sosyal barışın sağlanması zorunludur. Bunun için ise Ahiliğin öngördüğü ideal insanı ve toplum düzenini kurarak, ülkede sosyal sermaye birikimini sağlamak temel şarttır.

İdeal insanın ve toplum düzeninin sağlanmasının hedefi ise Osmanlı Devleti

örneğinde olduğu gibi, sağlanan toplumsal dinamizmle ülkeyi iktisadi ve askeri yönden güçlü kılmaktır. Böylelikle sağlanan iç barış, aynı zamanda dış barışın da teminatı olmuş olacaktır.

Geçmişte ve bugün ekonomik, siyasal ve askeri alanda belirli bir güce ulaşmış bütün toplumların ülke içinde birlik ve beraberliği sağlayabilmiş, dolayısıyla önemli bir sosyal sermaye birikimine sahip olduklarını söylemek mümkündür. Ekonomik kalkınmada gerekli olan sosyal sermaye harici diğer sermaye türlerini ve iktisadi üretim faktörlerini belli bir maliyet ödeyerek de olsa başka ülkelerden sağlayabilir. Bu durumda başka ülkelerden temin edilemeyen tek üretim faktörü sosyal sermaye olmaktadır. Sosyal sermaye ve onun alt yapısını sağlayan Ahilik sistemi, topluma ait ahlaki değerlerle yoğrulmuş kültürel ve siyasi yapı içinde verilen eğitime göre şekillenmektedir.

Ahilik sisteminin ülkeye sağladığı diğerkâmlık, sosyal sorumluluk, toplumsal hoşgörü, karşılıklı fedakârlık, sosyal adalet gibi özellikler ile karşılıklı ve geleceğe duyulan ortak güven olgusu sosyal sermayenin en önemli unsurları arasında yer alıp toplumsal barışın tesisinde ve refahın artırılmasında olumlu katkılar sağlayan değerlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Milletlerin, maddi ve manevi değerleri ve kimlikleri ile varlıklarını devam ettirebilmeleri, öncelikle güvenliğin sağlanması ve beraberinde refahın teminine bağlıdır. Ancak bu konularda başarıyı elde edebilmek ise birçok toplum için bir hayli zor hatta mevcut şartların devamı halinde ise imkânsızdır.

Bugün az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin barış ve refahı sağlamaları, mevcut insani kalitenin ve sosyal ilişkilerin iyileşmesine bağlıdır. Bu çerçevede Ahilik sistemin öngördüğü insan modeli ile sosyal sermayenin dayandığı güvene dayalı ilişkilerin rolünü görmezlikten gelmek mümkün değildir.

Bilinmelidir ki insanoğlunun en önemli ihtiyacı olan güvenliğin sağlanması, caydırıcı bir ekonomik ve askeri güce sahip olmakla mümkün iken, böyle bir güce ulaşmanın temel koşulu ise nitelik ve nicelik olarak güçlü bir üretim yapısına sahip olmaktır. Böylesi bir ekonomik altyapının kurulması da mutlak surette Ahilik sisteminin öngördüğü kaliteli ve sosyal sorumluluk bilinci olan bireylerin oluşturduğu bir sosyal düzene ihtiyaç vardır. Sonuç itibarıyla, Ahilik sisteminin ürettiği birey ve toplum, aynı zamanda sosyal sermaye olarak değerlendirilen, toplumun iktisadi ve sosyal alandaki başarılarının teminatı olan, güvene dayalı ilişkilerinde temelini teşkil etmektedir.

Sözün özü; barışın, güvenliğin ve refahın temeli caydırıcı güce sahip olmaya, caydırıcı güç ise güçlü bir ekonomik yapıya o da kaliteli bireylerin oluşturduğu, güvene dayalı ilişkilerin bulunduğu bir toplum düzenine bağlıdır. Bunun tarihimizdeki başarıyla uygulanmış şekli Ahilik iken bugünkü literatürdeki benzer kavram ise sosyal sermayedir.

KAYNAKÇA

- COLEMAN, J. 1998. "Social Capital in the Creation of Human Capital", American Journal of Sociology, 94 Supplement S95-S120. University of Chicago.
- ÇAĞLAR, Esen. (2015), "Türkler neden birbirine güvenmez?", <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/5273> Erişim: 10.10.2017
- DEMİR, Ahi Galip. (13.10.2009) "İktisadi Hayat ve Ahilik", http://www.ahilik.net/index.php?view=article&id=65%3AAhilik-makale-5&option=com_content&Itemid=41
- DEMİR, Galip. (1993), "Geçmişten Günümüze Ahilik ve Tüketici Koruma İlişkisi", Standart Dergisi, Şubat.
- DIPASQUALE, D. ve Claeser, E. (1999), "Incentives and Social Capital: Are Homeowners Better Citizens?", Journal of Urban Economics 45, 354-384
- EKİNCİ, Yusuf. (1989) "Ahilik ve Meslek Eğitimi", MEB Yayınları No: 62, Bilim

ve Kültür Eserleri Dizisi No.132.

EKİNCİ, Yusuf. (1990) "Ahilik ve Meslek Eğitimi", MEB yayınları No. 862, İstanbul

EKİNCİ, Yusuf. (1991) "Ahilik ve Esnaf Ahlakı", *Standart Dergisi*, Sayı: 350.

ERDEM, Ekrem (2008), Ahilik: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli, Detay Yay., Ankara.

FUKUYAMA, F. 2000. Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Çev.: Ahmet Buğdaycı. Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, No: 370, İstanbul, ss. 57-86,15.

GÜNDÜZ, Ali Yılmaz, M. KAYA ve C. AYDEMİR., (2012), "Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XIV, S II, 2012.

HAMİTOĞULLARI, Beşir., (1986), "Ahiliğin Çağdaş Türkiye Bakımından Önemi ve Değerlendirilmesi", Türk Kültürü ve Ahilik, (XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri), Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları No.1, İstanbul.

KARAGÜL, M., (2012), "Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlakı Ve Üretim İlişkisi", Akademik Bakış Dergisi Sayı: 32 Eylül - Ekim 2012, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X, Celalabat- KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

KARAGÜL, Mehmet ve Dünder, S., (2006), "Sosyal Sermaye ve Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 12; 61-78.

OECD. 2001.The Well-being of Nations, The Role of Human and Social Capital, ss. 41,43,45.

ÖLMEZOĞULLARI, N. (2003), "Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm", Ezgi Kitapevi.

ÖZERKMEN, Necmettin. (2004), "Ahiliğin Tarihsel - Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları- Sosyolojik Yaklaşım", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44, 2 (2004) 57-78.

ÖZTÜRK, İbrahim. (1993), "Ahilik", Ahilik Yolu Dergisi, Sayı 84.

ÖZTÜRK, Nurettin. (2002), "Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7, 43-56.

PUTNAM, R. 1995. Bowling Alone - The Collapse and Revival of American Community, New York.

SCHULLER, T. (2000) "The Complementary Roles of Human and Social Capital", paper prepared for the OECD for Symposium on The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-Being, Human Development Canada, Quebec, March.

SEVİNÇ, Necdet. (1978), "Osmanlı'da Sosyo-Ekonomik Yapı 1" Kutsun Yayınevi, İstanbul.

ŞAHİN, Mehmet. (1986), "İş Ahlakının İktisadi Gelişmedeki Önemi Üzerine Bir eneme", Türk Kültürü ve Ahilik, (XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri), Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, No.1, İstanbul

TEMPLE, J. (2000), "Growth Effects of Education and Social Capital in the OECD Countries", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 263, OECD Publishing, Paris.

WHITELEY, P. F., (2000), "Economic Growth and Social Capital", *Political Studies*, Vol.48. s. 541.

WILKINSON, R., (1996) *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality*,

London: Routledge,